

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Ankara'da Kentlilik Bilincini Oluşturan Değişkenlerin Faktör Analizi İle Değerlendirilmesi

Evaluation of Variables Constituting Urban Consciousness in Ankara by Factor Analysis

 Leyla Alkan Gökler, **Sevinç Bahar Yeniğül**, **Özge Yalçiner Ercoşkun**, **Ebru Vesile Öcalir Akunal**

Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara

ÖZ

Bu çalışma; Ankara'da yaşayanların, yaşadıkları kenti tanımaları, böylelikle kentin farkına varmaları, elde edilen farkındalık ile kentle barışık olma, Ankaralıların kentle olan sosyal ve kültürel bağlarını aktif bir biçimde kurma, bütün bu süreç sonunda oluşan aidiyet bilinci ve güçlendirilen sosyal ve kültürel bağlar ile kente sahip çıkma düzeyinin önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada; Ankara metropoliten kentinin kentlilik düzeyi ölçülerek anlamlı değişkenlerle ifade edilmesi hedeflenmektedir. Yöntem olarak, faktör analizi, veriler arasındaki ilişkilere dayanarak verilerin daha anlamlı ve özet bir biçimde benzerliklerin ölçülmesinde kullanılmıştır. Ankara metropoliten alan sınırları içerisinde merkez kent özelliği gösteren 8 ilçede (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Sincan, Yenimahalle) toplam 415 hane halkı anketinin değerlendirilmesiyle Ankara'da kentlilik bilincini açıklayan 4 faktör belirlenmiş ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Aidiyet; Ankara; faktör analizi; kentli bilinci; kentlilik.

ABSTRACT

This study, in the case of Ankara, aims to research how well the residents of a metropolitan city know about the city they live in, how conscious they are about the city and being a city resident, whether they are reconciled with the city or not, whether the state of belonging to space has been evolved or not and whether the socio-cultural ties are sufficient to protect the city or not. In this study; it is aimed to measure level of becoming urbanized in the metropolitan area of Ankara with meaningful variables. Factor analysis as the methodology was used to measure the similarities of the relationships between data in a more meaningful and summarized way. A total of 415 households surveyed in eight districts (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Sincan, Yenimahalle) in Ankara metropolitan area. Four factors explaining urban consciousness were identified and the results were interpreted.

Keywords: State of belonging; Ankara; factor analysis; urban consciousness; becoming urbanized.

Geliş tarihi: 07.01.2019 Kabul tarihi: 08.05.2020

Online yayımlanma tarihi: 29.06.2020

İletişim: Leyla Alkan Gökler

e-posta: leylaalkan@gazi.edu.tr

OPEN ACCESS This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1. Giriş

Kırdan kente göç, göçmenlerin büyük kentlerde kentsel yaşama tutunabilme aşamasında yoksulluk, yoksunluk ve dışlanmışlık duygusu ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Bu durum büyük kentlerin olumsuz etkileri olarak gösterilebilir. Bireyin toplumsal aidiyet, sorumluluk sahibi olma ve egoizmden arınma düzeyi onun toplumla bütünleşme düzeyinde etkili olan etmenlerdir. Bunun yanında büyük kentlerin özellikle göç nedenli nüfus artışı, plansız yapılaşma, altyapı yetersizliği ve eğitim, sağlık, kültür-sanat ve spor gibi kentsel donatı alanlarındaki yetersizliği, hatta bazı kentlerdeki nerede ise yokluğu en önemli olumsuzluklar arasında gösterilmektedir. Büyük kentlerin özellikle kent çeperinde yaşayanların kentle uyum sorunları, kentlerde yaşanan güvenlik sorunları ve niteliksiz göçle birlikte istihdamdaki kalifiye eleman eksikliği ve bunların sonucunda ortaya çıkan sorunlar, kent hayatında eğitimin ve kentlilik bilincinin ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, Ankara'da yaşayanların kentleşme, kentleşme ve kentlilik bilinci eğilimlerini saptamak, kenti sahiplenme düzeyini, kamusal alanlara verdikleri değeri, sosyal dayanışma ve bütünleşmeye etkileri gibi konulara bakışlarını ortaya koymaktır. Çalışmada, Ankara örneğinde, bir metropoliten kentte yaşayanların yaşadıkları kenti ne kadar tanıdıkları, kentin ve kentliliğin farkına varıp varmadıkları, kentle barışık olup olmadıkları, mekana aidiyet duygularının gelişip gelişmediği ve sosyo-kültürel bağlarının kente sahip çıkmaya yetip yetmedikleri araştırılmaktadır. Ankara'da yaşayanların kentleşme ve bilinç eğilimleri araştırılarak, kenti sahiplenmeleri, kamusal alanlara verdikleri değer, sosyal dayanışma ve bütünleşme etkileri gibi konulara bakışları irdelenmektedir.

Bu kapsamda araştırmada, Ankara metropoliten kentinin kentlilik düzeyini ölçerek anlamlı değişkenlerle ifade edilmesi hedeflenmektedir. Kentlilik bilinci konusuna özgün değer olarak katkı yapacak bu araştırmada, sosyo-ekonomik göstergeler, göç ve kentleşme, aidiyet ve benimseme, davranışsal özellikler: çevre bilinci, toplulaşım kullanma alışkanlıkları, kent kültürü ve kentin sunduğu imkanlar gibi konu başlıklarına göre literatür taraması yapılmış, kentlilik bilinci konusunun göç, hemşehri dernekleri, kentli hakları, kent kimliği, kent kültürü ve planlamaya katılım gibi konularla birlikte ele alındığı görülmüştür. Literatürdeki çıkarımlar yardımı ile anketler hazırlanarak uygulanmış, anket sonuçları değerlendirilerek, bulgular bir çerçeveye oturtulmuştur. Anket sonuçları faktör analizi ile değerlendirilmiş, böylece değişkenler arasında karşılıklı bağımlılığın kökeni araştırılmıştır. Birbiri ile ilgili temel değişkenler birleştirilerek daha az sayıda bağımsız değişken kümeleri elde edilmiştir.

Bu bağlamda, çalışmanın devam eden bölümlerinde kentlilik bilinci kavramı tartışılmakta ve kentlilik bilinci üzerine yapı-

lan daha önceki çalışmalar irdelenmektedir. Üçüncü bölüm araştırmanın yöntem kısmını oluşturmakta, anketlerin yorumlanması için kullanılan faktör analizini kısaca özetlemektedir. Dördüncü bölümde, faktör analizinin sonuçları sunulmakta, bulgular üzerinde tartışmalara yer verilmektedir. Yazı sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

2. Kentlilik Bilinci Kavramı ve Kentlilik Bilinci Üzerine Yapılan Çalışmalar

Bireyin kentte yaşaması onun kentsel yaşam kültürüne, kentlilik bilincine erişmiş olduğu anlamına gelmemektedir. Kentlilik bilincinin oluşabilmesinde kentsel yaşam kültürü ve görgü kurallarına uyumu önem taşımaktadır. Bu kurallar ise bireye okul öncesi eğitimden başlamak üzere ilk, orta, lise ve üniversite eğitimine kadar yaygın ve örgün eğitim kurumlarında verilmelidir. Görgünün tarihi, kültürel ve evrensel boyutuna bakıldığında sevgi, saygı, hoşgörü, şefkat, merhamet, yardımlaşma, paylaşma, selamlaşma, adalet, duyarlılık ve fedakarlık gibi kavramlardan oluştuğu ve bu kavramların kent kültürünün temel taşlarını olduğu görülmektedir.

Konuyla ilgili uluslararası ve ulusal literatür incelendiğinde, kentlilik bilinci kavramının pek çok konuyla iç içe olduğu anlaşılmaktadır. Kentlilik bilinci konusunun göç, hemşehri dernekleri, kentli hakları, kent kimliği, kent kültürü ve planlamaya katılım gibi konularla birlikte ele alındığı görülmektedir.

Wirth (1938), kenti sosyolojik olarak tanımlamakta, göreceli olarak büyük, yoğun ve sosyal olarak heterojen grupların bir arada yaşadığı kalıcı bir yerleşim olarak görmektedir. Kent sadece yaşanan bir mekân değil aynı zamanda bireyleri etkileyen ve onlardan etkilenen kültürel, toplumsal, ekonomik öğeleri bir arada toplayan bir bütün olarak da görülmektedir (Wirth, 2002). Kent sadece büyük bir nüfus yığılması olarak görülmezken, nüfus yığılmasının göçlerle geliştiği kentlerde yerel halkın, komşulukların ve konut piyasasının, bu yeni gelen kültürü nasıl karşılayacağı gibi sorunların da tartışılmasını gerektirmektedir.

Kente göç eden farklı grupların hem içine dahil oldukları yeni kültürel çevreye, hem de yeni kentsel çevreye uyum sağlama- ları da zorlaşmaktadır. Kentle özdeşimin kolektif doğasına bakıldığında; kenti ve kentliliği çok farklı tarzlarda yaşayan insan gruplarının bir araya gelmesi sonucunda, tek bir kent kimliği yerine kolektif inşa edilen birden fazla kimliklerin oluştuğu görülmektedir. Bu durum plancılara çok-kültürlülüğe göre kimlik, farklılık, sosyal adalet ve vatandaşlık gibi faktörleri önüne alarak güvenli ve katılımcı planlama tekniklerinin geliştirilmesini gerektirmektedir (Karakuş vd., 2014; Sandercock, 1998). Kente yeni gelen nüfusun kente uyumunun bazı temel gereksinimlerin sağlanmasıyla mümkün olabileceği, bu uyum sürecinin öncelikle barınma, sonrasında çocukların eğitimi ve

daha sonrasında çocukların iş olanaklarına erişmeleriyle birlikte mümkün olabileceği yönünde görüşler oluşmuştur. Hulchanski (1997) yeni gelen nüfus için konuta erişimde engellerin olduğunu, bunun da kentsel yaşama uyum sürecinde önemli bir etken olduğunu belirtmektedir. Kente yeni gelenlerin barınma gereksinimini karşılayan konutların tercihinde, bu konutların aidiyet duygularını oluşturacak komşuluk birimlerinde arandığı ve bu birimlerde uyumun sağlanmasında da aynı etnik kökene sahip olmanın etkili olduğu belirtilmektedir (Murdie ve Teixeira, 2003).

Göçle gelen bir nüfusun o toplum içerisine sosyal olarak dahil olması göç ettikleri toplumdaki ekonomik, sosyal, kültürel ve politik yaşam biçimleri içerisinde tam ve eşit katılımlarıyla mümkün olmaktadır. Kent içindeki aktivitelere ve topluluklara katılım, sosyal sorumluluk bilincini ve aidiyet duygusunu artırmakta, bu durum aynı zamanda, daha sağlıklı toplumların oluşmasına neden olmaktadır (Omidvar ve Richmond, 2003; Cooper ve Cooper, 2008).

Göç konusu aynı zamanda hemşehrilik konusunun da tartışılmasına neden olmaktadır. Göçmen toplulukları aynı orijinden, aynı coğrafyadan ya da ülkeden gelen bir grup insan olarak tanımlanırken, göçmenlerin bazılarının bir takım hemşehri derneklerine üye oldukları görülmekte, derneklerin aynı yöreden gelen insanların sosyal bir ağ kurmasına yönelik çalışmalar ile aynı zamanda bir dayanışma ve kimlik oluşturma çabasında olduğu ileri sürülmektedir (Yu, 2014). Kente göç ile gelen grupların daha önce yaşadıkları yere ait kültürle, zamanla bağlarını tamamen kopardıkları düşünülürken, 1990lı yıllara gelindiğinde; bu ilişkilerin çok daha karmaşık olduğu yönünde görüşler oluşmuştur. Gielis (2009), hızlı ilerleyen teknoloji ve iletişim araçlarının, göçmenlerin daha önce yaşadıkları toplumla daha kolay ilişki kurabilmelerine olanak sağladığını belirtirken, bu durumun hem şu an yaşadıkları toplumla hem de geride bıraktıkları toplumla aynı anda sosyal ilişkilerini devam ettirmeyi başarabilen göçmen topluluklar oluşmasına neden olduğu görülmektedir.

Literatürde kentlilik bilinci çalışmalarının, kentli kavramını oluşturan ve kentli olmayı sağlayan haklar, kent kimliği ve kent kültürü konularıyla da ilişkilendirilerek ele alındığı görülmektedir. Kentli hakları konusunda önemli bir belge niteliği taşıyan Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu (1992) "Avrupa'daki yerleşimlerde yaşayan kent sakinlerinin; güvenli bir kentte, sağlıklı bir çevrede, istihdam ve ekonomik olanakları olan, yeterli, sağlıklı konutun sağlandığı, dolaşım ve ulaşım özgürlüğü olan sağlığın korunmasına yardımcı çevrenin ve koşulların olduğu spor ve dinlenme imkanı veren, kültürler arası kaynaşmayı sağlayan, kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre ile tarihi yapıları duyarlı, işlevlerin uyumu ile yaşama, çalışma, seyahat işlevleri ve sosyal aktivitelerin olabildiğince birbirleriyle ilintili olduğu, katılımın sağlandığı, ekonomik ve sürdürülebilir kalkınmanın

sağlandığı, mal ve hizmetlere erişilebilir, doğal zenginlikler ve kaynakların akıllıca yönetildiği, belediyeler arası işbirliği ile gerekli mali kaynakları bulma konusunda yerel yönetimlerin yetkili kılındığı, eşitlik ilkesi ile herkesin aynı haklardan yaralandığı kentli haklarını sağlamalı" görüşünü ortaya koymaktadır.

Kent, kentlilerin karşılıklı etkileşimlerinden oluşan ve canlılığını sürdüren bir ilişkiler demeti olarak açıklanırken, insanların birbirleriyle giriştikleri sosyal ilişkiler için yapısal olarak biçimlendirilen mekanların önemi de vurgulanmaktadır. Helle'nin deyişiyle "kentlileşmiş insan yapılamaz, kentlileşmiş insan geliştirilir" (Helle, 1996: 79) tespiti ile kentlileşmişlik ölçütü, özelin ve kamusalın ayrı eylem alanları şeklinde işleme olarak görülmektedir. Kentte özel alanda birey kişisel gelişimini yaşarken sosyal ilişkiler kamusal alanda gerçekleşir.

Kent kültürü çoğulcu ve demokratik bir kültürdür. Kentin heterojenliği; farklı etnik, dinsel grupları içermesi, farklı sınıf katmanlarından oluşması, ekonomik faaliyetlerin ve iş bölümünün gelişmişliği, kent kültürünün dinamiğini oluşturur. Bu kapsamda kentlerde değer ve dünya görüşünde çoğulculuk egemendir. Kırdaki tek tip ve baskın değer sistemlerinin aksine, kent kültürü çoğulcu ve hatta çatışan değerlerden oluşan bir kültürel sistemdir (Erjem, 2009: 16).

Uluslararası literatür 'kentlilik bilinci' olarak kullanılan bir terimin tam karşılığının yer almadığını göstermektedir. Kentlilik bilincinin yerine aidiyet ve kimlikle özdeşleşme kavramlarının da kullanıldığı görülmüştür (Lewicka, 2008, Knez, 2005). Bu çalışmalarda aidiyet ve özdeşleşme kavramları arasındaki ilişkiler ve farklar ortaya konulmuş, aynı zamanda bu hissiyatın ortaya çıkma dereceleri çeşitli faktörlerle araştırılmıştır. Farklı beş Avrupa kentinde nehir kenarı restorasyon projelerinin yürütülmesinde katılımcı süreçler ve mekan hissi araştırılmıştır. İsviçre, Danimarka, Almanya ve İspanya ve Hollanda'da yürütülen anket ve haritalama çalışmalarında, katılımcılar en fazla kültürel miras alanlarına, manzara noktalarına ve rekreasyon alanlarına, bisiklet yollarına dikkati çekmişlerdir (Verbrugge vd., 2019).

Kentli ve kent etkileşimine dair çalışmalar, kentlinin yaşadığı mekanları kişiselleştirme konusunda yoğunlaşmaktadır. Kentlilik bilinci, yere bağlılık konusu ile de ilişkilendirilmektedir. Brown vd.'ne (2003) göre yere bağlılık ile o alanda yaşama süresi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. İnsanlar yaşadıkları deneyimler yoluyla mekanlarla ilişki kurmakta, onlara anlamlar atfetmekte ve içinde buldukları bu yaşamsal çevre aracılığıyla kimliklerini oluşturmaktadırlar (Karakuş vd., 2014). Yere bağlılık, kent kimliğini fiziksel ve sosyal bileşenlerle desteklemektedir. Bireyin yaşadığı yere ilişkin bilinç "yer bilinci" olarak tanımlanmaktadır. Yer bilinci, bir yerin birey ve gruplar için taşıdığı sosyal ve fiziksel anlamları ve onların günlük aktivitelerinde o yerin rolünü anlatan çok katmanlı bir kavramdır

(Carter, 2007). Kentlinin bir yere, yer kimliğine ihtiyacı vardır. Kimlik oluşumu genelde fark yaratma ve karşıtlıklar kurma şeklinde gerçekleşir. Kentli yaşadığı mekanları kişiselleştirir, bu mekanları diğerlerinden farklılaştırır. Farklılaştırma süreci, benim evim, benim kentim şeklindeki nitelendirmelerdir. Metropollerde kentin bütünü değil sadece bir kısmı kendi yeri gibi görülür. Metropollerdeki eski gecekondu semtleri, hemşerilik bağları üzerine şekillenmiştir ve çoğulcu olmayan köylerin kente taşınmasıyla bir çokluk yaratılmıştır (Bilgin ve Göregenli, 1996).

Kentlilik bilinci konusuna yönelik yapılan çalışmalarda planlama ve özellikle katılımcı planlamanın önemi de vurgu yapılmaktadır. Plancının kent kimliğini ve onun özelliklerini yönetmek ve kontrol etmek için kullanabileceği en etkili aracın katılımcı planlama süreci olduğu savunulmaktadır (Lipovac vd. 2019).

2003 yılında Toronto'da oluşturulan Kent Zirvesi Birliği, daha güçlü toplumlar ve mahalleler oluşturma hedefiyle bir rapor yayınlamıştır (City of Toronto Strong Neighbourhoods Task Force, 2005). Rapora göre, daha güçlü mahalleler oluştururken hizmetlere erişimde mesafenin önemli bir kriter olduğu belirtilmiştir. Toplum merkezine, toplum sağlığı merkezine, belediye kreşine, ana-çocuk sağlığı merkezine, gençlik merkezine, yaşlı merkezine, iş bulma merkezine, aşevine ve pazara yakınlık önem kazanmıştır. Hizmetlere erişebilen mahallelerin aynı zamanda sosyo-ekonomik göstergelerinin yüksek olması da önemlidir. Aidiyet duygusunu geliştirmek, çeşitliliği yaratmak için sosyal donatılarda ve hizmetlerde karma kullanımı desteklemek gerekmektedir. Mahallelerde gelir çeşitliliği yaratmak için yeterli ve ucuz konut uygulamalarını desteklemek önemlidir. Ayrıca yeni gelen, yaşlı, ebeveyn, işsiz, genç, hasta ve engellilere yönelik ayrı stratejiler oluşturmak gereklidir.

Kentin sınırları içinde yaşayan bireyler kent yönetiminin varlık nedenidir ve sağlıklı, başarılı ve verimli bir yönetim sürecinin yaşanması için vatandaşların yöneticiler tarafından iyi tanınması gerekmektedir. Bu yaklaşımla paralel görüşleri paylaşan Insch (2011), kent yönetiminin, kentin mevcut ve potansiyel sakinlerinin güdülerini, beklentilerini ve ihtiyaçlarını anlaması gerekliliğine ve bu ihtiyaçların karşılanmasının sağlanmasına vurgu yapmaktadır.

Halkın yönetim sürecine katkıda bulunması ve bunun için yönetim sürecine katılması, karar alma süreçlerinde yer alması, yaşadığı yer ile ilgili projelerde görüş ve isteklerini belirterek söz sahibi olması, demokratik davranışın göstergesi olmasının yanında kentlilik bilincinin de bir gereği olarak görülmektedir. Margosyan (1996), yönetime katılmayı "kentli olmanın ilk koşulu" ifadesiyle vurgulamakta ve olmazsa olmazı olarak görmektedir. Yani kentli, yaşadığı kenti yönetecekleri seçmekle kalmamalı, bir şekilde yönetimin bir parçası olmalıdır. Bu şekilde kentlikle bütünleşme ve aidiyet yaratılabilecektir. Kentini

benimseme duygusu kent yönetimine katılma davranışıyla kendini göstermekte, bu durumda katılım aidiyeti, aidiyet katılımı pekiştirmekte ve bir döngü oluşturmaktadır.

Uluslararası çalışmalarda, konuya ilişkin araştırmalar bu şekilde özetlenirken, Türkiye'de kentlilik bilinci konusundaki çalışmaların akademik yazında yeni yeni yer almaya başladığı, 2000'li yıllarla birlikte farklı kentlerde çalışmalar gerçekleştirildiği görülmektedir. Kentlilik bilinci üzerine Türkiye'de Balıkesir, Bursa, Trabzon, Samsun, Adana ve Tokat kentlerinde çalışmalar yapıldığı gözlenmiştir. Bu çalışmalarda kentlilik bilincine yönelik farklı yaklaşımların ele alınmıştır.

1950'li yıllında Balıkesir kent merkezinde yer alan çarşıda çıkan yangının ardından yapılması sürecindeki katılımcı yaklaşım sosyalleşme adına kamusal alanların düzenlenmesi, kolektif bellek oluşmasına, farklı sosyal grupların bir araya gelmesine ve sosyo-kültürel yaşamın zenginleşmesine yol açacağını göstermektedir (Biol, 2008). 2005 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin kentlilik bilinci üzerine yapılan araştırmada ise Bursalıların hoşgörülü, misafirperver, saygılı oldukları ortaya çıkmıştır. Çalışmada Bursalıların kültürel etkinliklere ilgisinin az olduğu ve Bursa'ya göçün hala devam ettiği görülmüştür (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2006). Bu araştırma 2013 yılında tekrarlanmış ve kentte yaşama süresi arttıkça, hemşerilik ilişkilerinin azaldığı, bireyselliğin arttığı sonucu çıkmıştır. Kentlilik bilinci düzeyi ile memlekete gitme sıklığı, yaşanan kentle ilgili STK üyeliği, kenti sahiplenme duygusu ve yerel medyayı takip etme arasında doğrudan bir ilişki bulunmuş, kadınların, evlilerin, eğitim düzeyi yüksek olanların ise kentlilik bilincinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Keskin vd., 2015).

Şen Beyazlı vd. (2008) Trabzon kenti üzerinde yaptıkları çalışmalarında, Trabzon kentinde kentlilik bilinci ve kentli olmayı araştırmıştır. Kentlilerin bilinç düzeyi ve kentlilik bilincinin bileşenleri, kenti oluşturan 39 mahalle için faktör analizi yapılarak çalışılmıştır. Çalışma, en yüksek kentlilik bilinci faktör değerine sahip olan mahallelerin, kentin tarihi alanları olduğunu, mekan aidiyetinin kentlilik bilincindeki önemini ortaya koymuştur.

Mutlu ve Özyayın (2011), Samsun'daki kent kültürünü, kente dışarıdan gelenlerin o kente uyum sağlamaları ve kentte yaşama alışkanlığı kazanmalarını araştırmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; Samsun'da göçlere bağlı heterojen yapının etkisine bağlı olarak "toplumsal bilinç geliştirme faaliyetlerine ilgi duyma", "yerel demokrasi ve katılım", "sivil toplum kuruluşlarına üyelik", "engellilere ve engelli haklarına duyarlılık" ve "kentsel sorunlara duyarlılık ve farkındalık" kapsamındaki kente özgü davranışlardan dolayı kentlilik bilincinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Ökesli (2014) göçmenlerin kentlilik bilinci üzerine Adana'da farklı mahallelerde ve hemşeri derneklerinde çalışma yapmış, göçmenlerin kentle etkileşiminin az olduğu, Adana'da göç-

menlerin kente uyum sağlayamadığı ve kentleşmenin gerçekleşmediğini belirtmiştir.

Acungil (2012) çalışmasında, Tokat kentinde kentlilik bilinci göstergeleri olarak; kentsel aidiyet, kent kurumlarına katılım, kent sorunlarıyla ilgilenme olarak belirlemiştir. Araştırma sonuçlarına göre; Tokat kentinde kentlilik bilincinin oluşmadığı, bireylerin kendilerini kentin bir parçası olarak görmedikleri ve kente dair konularda harekete geçme konusunda isteksiz oldukları ortaya çıkmıştır.

Ulusal yazındaki daha sınırlı sayıdaki çalışmaların sonucunda, kentlilik bilincinin oluşmasında kamusal alanların kullanımı, eğitim durumu, mekana aidiyet duygusu, katılım, sivil toplum kuruluşlarına üyelik, kentsel sorunlara duyarlılık gibi konuların etken olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada ise, Türkiye'nin başkenti Ankara çalışma alanı olarak seçilmiştir. Ankara gerek başkent olması sebebiyle, gerekse de Cumhuriyet tarihinin kuruluşu ile şekillenmesi nedeniyle farklı süreçlerin etkisi altında kalmış, ülkenin ekonomik, sosyal ve politik durumundan ilk etkilenen kentlerinden biri olmuştur. Ankara'nın bir başkent olarak inşasının başlangıcından bugüne Ankara, hem fiziksel hem de sosyolojik olarak büyük değişimler yaşamıştır. Hızlı aldığı göç kentte yaşayan profilin çeşitlenmesine yol açmış, bu çeşitlenme mekana yansıyor mekanı yeniden üretmeye başlamıştır. Yeniden üretilen mekan da yaşayan halkı etkilemeye devam etmiştir. Yani kentte farklı kültürlerin kesişmesi yeni gelen kültürün kentten etkilenmesini sağlarken, bir taraftan da mevcut kültürün de değişimine yol açmaktadır. Dolayısıyla kent mekanı ve kültürle birlikte, sürekli değişim gösteren bir kentlilik bilinci kavramı söz konusudur. Bu amaçla bu çalışmada Ankara'daki kentlilik bilinci eğilimleri incelenmektedir.

3. Kentlilik Bilinci Oluşturan Değişkenlerin Faktör Analizi ile Değerlendirilmesi

Bu çalışma; literatür araştırması sonucunda geldiği noktada; kentte yaşayan bireylerin yaşadıkları kentte olan aidiyet duygularını geliştirmek ve gelecek nesillere de bu duyguları aktarmak amacıyla kentlilik bilinci kapsamında kentler için ön görülen üç temel yaklaşımı ön plana çıkarmaktadır. Bu yaklaşımlar:

1. Kentin tarihi ve kültürel değerlerinin farkına varmak,
 2. Kentin fiziksel, kültürel ve sosyal dönüşümünü gerçekleştirmek,
 3. Kente aidiyet duygusunu hissederek, kenti sahiplenip korumak
- şeklinde sıralanmaktadır.

Kentin tarihi ve kültürel değerlerinin farkına varmak: Bireylerin yaşadıkları kentteki tarihi ve kültürel değerlerin farkına varabilmeleri ve bu bilinçe sahip olabilmeleri için kentsel yaşam

kültürünün oluşturulması gerekmektedir. Toplum yaşamının zenginliğinin yanında bireylerin kentte yaşama kültürü düzeylerindeki gelişimlerine yönelik bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Kentlilerin yaşadıkları mekanı hafızalarında ortak anı, değerler ve inanışlar çerçevesinde ortaya koyabilmelidir. Kentte ve kentlide ortak bir bilinç ve kolektif bir bellek oluşturmak adına bireylerin ilişki kuracakları, aidiyet duygularını geliştirecek ve onlara bağlanma, hatırlama ve özlem duygusunu yaşatacak mekanlara gereksinim vardır (Bilsel, 2006).

Kentin fiziksel, kültürel ve sosyal dönüşümünü gerçekleştirmek: Kentlilik bilinci düzeyinin geliştirilebilmesi için sosyal ve kültürel yaşamın geliştirilmesi ve kentlinin bu yaşama katılımının sağlanması gerekir. Sosyal ve kültürel yaşama, kentsel mekânın biçimlenmesine yönelik platformlara aktif katılım kentli yaşam için toplumsal dayanışmanın öneminin de kavranmasına neden olmaktadır.

Kente aidiyet duygusunu hissederek, kenti sahiplenip korumak: Kentsel çevrenin daha iyi düzenlenebilmesi için o kentte yaşayanların kentin yapılanma ve yönetilmesi sürecine daha aktif katılımının sağlanması gerekir (Bilsel, 2006). Kentlinin kentini benimsemesi, mekana karşı sorumluluk duyması ancak kentin projelerinde söz sahibi olabilmeleriyle mümkün olmaktadır. Bu süreçte yer almak kentli için aktif bir bilinç oluştururken, aynı zamanda demokratik değerlerini yükseltmiş olur (Sanoff, 2006).

Çalışmanın amacına yönelik olarak literatür araştırması sonucu yapılan çıkarımlar sonucu oluşan üç temel yaklaşım doğrultusunda belirlenen değişkenler ile bu çalışma Ankara metropoliten kentinin kentlilik düzeyinin ölçülerek anlamlı değişkenlerle ifade edilmesini hedeflemektedir. Bu amaçla, veriler arasındaki ilişkilere dayanarak verilerin daha anlamlı ve özet bir biçimde benzerliklerinin ölçülmesi amacıyla faktör analizi kullanılmıştır.

Faktör analizi Y_1, Y_2, \dots, Y_k gibi bir çok sayıda değişkenlerin daha az sayıda gözlemlenemeyen faktörlerle (F_1, F_2, \dots, F_k) lineer ilişkisini araştıran bir yöntemdir (Tryfos, 1997). Faktör analizi, çok sayıda değişkenin bulunduğu bir araştırmada hangi değişkenlerin bir araya gelerek küme oluşturduğunu, hangilerinin birbirleriyle korelasyon eğilimi gösterdiğini ve hangilerinin arasında korelasyon olmadığını göstermek için kullanılmaktadır. Değişkenlerden oluşan her bir küme "faktör", her bir değişkenin bu faktör ile bağlantısı ise "faktör yükü" olarak tanımlanmaktadır. Değişkenler, her faktör üzerine yüklenebilir ancak genellikle sadece bir faktör üzerinde yüksek bir yüklenme oluşması beklenmektedir. Faktör yükleri değişkenin faktörle korelasyonudur ve değerleri "-1" ve "+1" arasında değişmektedir. "-1"e yakın değerler, faktörle negatif yönde çok yüksek bir ilişkiyi, "0" değeri faktör ile bir ilişki olmamasını, "+" ise faktör ile pozitif yönde çok yüksek bir korelasyonu göstermektedir (Aron ve Aron, 1997).

Faktör analizi, veriler arasındaki ilişkilere dayanarak verilerin daha anlamlı ve özet bir biçimde benzerliklerin ölçülmesinde de kullanılabilir. Değişik alanlarda faktörlerin gruplandırıldığı çalışmalar bulunmaktadır (Cengiz, 2013; Selim vd., 2014). Belirli bir coğrafya sistemindeki içyapıya ait analizler üretmeye ya da bunları onaylamaya yardımcı olur. Faktör analizi bu şekilde kent, bölge, vb. komşu alanlar arasındaki bağın aranmasını ve verinin mekânla ilişkisinin kurulmasını sağlar (Şen Beyazlı vd., 2008).

Ankara, 1923 yılında başkentlik işlevini üstlenerek hızlı bir kentleşme sürecine girmiş ve 1924 yılında belediye yönetimine kavuşmuştur. 1984 yılından sonra metropoliten kent statüsünü almış, Ankara Büyükşehir Belediyesi ve bunun sınırları içinde 5 ilçe belediyesi (Çankaya, Altındağ, Yenimahalle, Mamak, Keçiören) kurulmuştur. Daha sonraki tarihlerde (Sincan, Etimesgut ve Gölbaşı) ilçelerinin kurulmasıyla Ankara'daki ilçe belediyeleri sayısı 8'e ulaşmıştır.¹ Uzun süre 8 merkez ilçe olarak devam eden durum 2012 yılında değişmiş, 12/11/2012 Tarih ve 6360 Sayılı Kanun ile yapılan düzenlemeye göre Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları il mülki sınırları olarak değiştirilmiştir. Buna göre Büyükşehir Belediyesi sınırlarındaki ilçe sayısı 25'e yükselmiştir.²

Kentlilik bilinci üzerine yapılan bu çalışma içeriğinde kırsal alanlar kapsam dışında bırakılmış, büyükşehir belediye sınırları içine giren 25 ilçenin daha kentsel karaktere sahip olan 8 merkez ilçesi çalışmanın kapsamına alınmıştır. Ankara'nın 8 merkez ilçesinde yürütülen anket çalışmasında, örneklem büyüklüğü belirlenirken, 2017 TÜİK ADNKS nüfus sayımı verileri temel alınmıştır. Nüfus sayım verilerine göre, evren büyüklüğü içindeki toplam nüfus 4.573.460 kişidir. Bu evren büyüklüğünden %95 güven aralığında (0.05 örneklem hatası) örnek büyüklüğü hesaplanmış ve böylece uygulanacak anket sayısı belirlenmiştir.

Buna göre; saha çalışması kapsamında: Anket sayısı, $n = Nt2pq/d2(N-1)+t2pq$ bağıntısından hesaplanmıştır (n: Örnek büyüklüğü, N: Evren büyüklüğü, d: Örneklem hatası, p: İncelenen olayın oluş sıklığı, q: İncelenen olayın olmayış sıklığı, t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değer) (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

Araştırma kapsamında 4.729.747 evren büyüklüğü için 384 anketin yapılmasına karar verilmiş, anketlerin ilçe nüfuslarıyla orantılı olarak dağıtımı planlanmıştır. Bu dağılımda her ilçede örneklem büyüklüğünün en az "30" olması gerektiği öngörüsü ile dağılımlarda düzenleme yapılarak örneklem büyüklüğü 415'e çıkarılmıştır (Tablo 1).

Bu durumda, en yüksek nüfusa sahip Çankaya ilçesinde 80 an-

Tablo 1. Ankara'nın ilçeleri, nüfus büyüklükleri ve anket frekansları

İlçe	Nüfus	Frekans	Yüzde
Altındağ	371.366	30	7.2
Çankaya	921.999	80	19.3
Gölbaşı	130.363	30	7.2
Keçiören	917.759	75	18.1
Mamak	637.935	55	13.3
Yenimahalle	659.603	60	14.5
Sincan	524.222	45	10.8
Etimesgut	566.500	40	9.6
Toplam	4.729.747	415	100.0

ket, en düşük nüfusa sahip Gölbaşı ve Altındağ ilçelerinde en az 30 koşulunu sağlama amacıyla 30'ar anket gerçekleştirilmiştir. Yapılan anket çalışmaları içerisinde, deneğin yaşı, medeni durumu, eğitim durumu, mesleği, gelir durumu, ev ve/ya araç sahipliği durumu gibi temel sosyo-ekonomik göstergelerin yanı sıra, Ankara'da nerede yaşadıkları, nereden geldikleri, doğum yeri, memleketleriyle olan ilişkileri, Ankaralı hissetme durumları gibi sorular da sorulmuştur. Ayrıca deneklerin kentsel yaşantılarını anlayabilmek adına, ankette tiyatroya gitme, sinemaya gitme, konsere gitme gibi kültürel aktivelerde bulunma sıklıklarının (ayda birden çok, ayda bir, birkaç ayda bir, altı ayda bir, yılda bir, yılda birden seyrek, hiç gitmiyorum) içeren sorulara yer verilmiştir. Ankara'nın önemli tarihi ve kültürel alanlarına (Anıtkabir, Ankara Kalesi, Gençlik Parkı, Ulus Meydanı, Atakule, vb.) gidip gitmediklerinin de belirlenmeye çalışıldığı sorular ankette yer almaktadır. Ayrıca kapı önünde ayakkabı çıkarma, sokakta araba yıkama, halı silkeleme gibi kent kimliği ve kültürü açısından belirleyici olan sorular anketin diğer bir bölümünü oluşturmaktadır.

2018 yılının yaz aylarında uygulanan anketlerde denekler basit rassal yöntemle belirlenmiştir. Tablo 2'de deneklerin sosyo-ekonomik yapılarını anlatabilecek temel özellikler özetlenmiştir. Deneklerin sosyo-ekonomik yapılarına ilişkin sorulara verdikleri yanıtların frekans dağılımlarına bakıldığında; %49,4'ünün erkek, %50,6'sının ise kadın, %65,5'inin evli olduğu izlenmektedir. Deneklerin %28,4'ü 2500–3500 gelir aralığında, %61'inin araba sahibi, genelde (%41'inin) lise mezunu oldukları ve ortalama yaşın 37 olduğu anketlerde ortaya çıkmaktadır (Tablo 2).

Faktör analizinin yürütülebilmesi için çeşitli varsayımların sağlanması gerekmektedir:

Değişkenler arasında çoklu-korelasyonun olmaması gerekmektedir. Analiz sonucunda elde edilen korelasyon matrisinin son sütununda yer alan determinant değerinin 0,00001'den büyük olması veri için çoklu-korelasyon probleminin sorun

¹ <http://www.cankaya.bel.tr/pages/17/TARHCE/>.

² <https://www.ankara.bel.tr/kurumsal/yetki-alani>.

Tablo 2. Deneklerin sosyo-ekonomik özellikleri

	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	210	50.6
Erkek	205	49.4
Medeni durum		
Bekar	143	34.5
Evlü	272	65.5
Gelir düzeyi		
500 TL altı	1	0.2
500–1500 TL	16	3.9
1500–2500 TL	68	16.4
2500–3500 TL	118	28.4
3500–5000 TL	110	26.5
5000–8000 TL	80	19.3
8000 TL üstü	22	5.3
Eğitim durumu		
İlkokul	34	8.2
Ortaokul	45	10.8
Lise	170	41.0
Üniversite	143	34.5
Yüksek lisans	15	3.6
Doktora	2	0.5
Okul bitirmemiş	6	1.4
Konut durumu		
Ev sahibi	277	66.7
Kiracı	132	31.8
Lojman	5	1.2
Diğer	1	0.2
Araba sahipliği		
Evet	253	61.0
Hayır	162	39.0

yaratmadığını göstermektedir (Field, 2005). Bu çalışmada anket ile elde edilen tüm sorular faktör analizi kapsamında ele alındığında çoklu-korelasyon problemi ortaya çıkmıştır. Buna neden olan değişkenler analizden tek tek çıkarılıp bu varsayımın sağlanabildiği duruma ulaşana kadar devam edilmiştir. Bu durumda çocuk sahipliği, çocuk sayısı, toplam hanehalkı sayısı, ev sahipliği, araç sahipliği, Ankara'ya geliş nedeni gibi değişkenler analizden elenmek zorunda kalmıştır.

Temel bileşenler analizi sonucunda (Principal Component Analysis) 12 faktör elde edilmiştir. Bu 12 faktör çalışma için çok anlamlı sonuçlar vermemiştir. Bu nedenle analize 19 değişken dahil edilebilmiş ve 4 faktöre indirgenmiştir. 4 faktörün ayrıştırıldığı faktör analizine ilişkin sonuçlar Tablo 3'te verilmektedir.

Faktör analizinde dikkat edilmesi gereken bir diğer test Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testleridir. KMO değeri "0" ve "1" aralığında değişmektedir. Bu değer 0,7 ile 0,8 ara-

Tablo 3. Faktörler ve öz değerleri

Faktörler	Öz değer	Varyans (%)	Kümülatif (%)
1	3.083	16.225	16.225
2	2.373	12.487	28.712
3	1.732	9.115	37.827
4	1.552	8.168	45.995

Tablo 4. Faktör 1'e yüklenen değişkenler

Değişken	Faktör yükü
Tiyatroya gitme sıklığı	0.801
Sinemaya gitme sıklığı	0.830
Konsere gitme sıklığı	0.726

Tablo 5. Faktör 2'ye yüklenen değişkenler

Değişken	Faktör yükü
Anıtkabir'e ziyaret	0.509
Atakule'ye ziyaret	0.527
Ulus Heykel Meydanı'na ziyaret	0.577
Gençlik Parkı'na ziyaret	0.629
Ankara Kalesi'ne ziyaret	0.730

Tablo 6. Faktör 3'e yüklenen değişkenler

Değişken	Faktör yükü
Sokakta araba yıkama durumu	0.630
Evin önünde tarhana kurutma ve salça yapma	0.730
Halı silkeleme	0.594
Hoparlörü dışarı vererek mevlit okutma	0.575
Evin önüne yün atma	0.706
Kapıda ayakkabı çıkarıp bırakma	0.423

sında olması test sonuçlarının iyi olarak kabul edilmesini sağlamaktadır. Bu çalışmada KMO değeri 0,712 olarak bulunmuştur. Bartlett testi orijinal korelasyon matrisinin özdeş matris olduğunu kabul eden sıfır hipotezini sınamak için kullanılır. Bu nedenle faktör analizinde bu teste ait p değerinin 0,05'ten küçük olması yani testin geçerli olması beklenir (Field, 2005). Bu çalışmada da test istatistiki olarak geçerli bulunmuştur.

Her faktör için hangi değişkenlerin öne çıktığının bulunması ve gruplanması amacıyla 'Varimax' rotasyon tekniği ile elde edilen 'Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi (Rotated Component Matrix) kullanılmıştır. Bu matriste 0,25 faktör yükü üzerinde değer alan değişkenler seçilerek, her bir faktörün altındaki gruplar oluşturulmuştur. Böylece her bir faktör içinde ilişkili değişkenler belirlenip, yorumlanmıştır (Tablo 4–7).

Tablo 7. Faktör 4'e yüklenen değişkenler

Değişken	Faktör yükü	Negatif faktör yükü
Kendilerini Ankaralı hissetme durumu	0.809	
Doğum yeri	0.678	
Memlekete gidince Ankara'yı özleme durumu	0.438	
Ankara'da yaşamaktan mutlu olma durumu		-0.550
Kaç yıldır Ankara'da yaşadıkları		-0.542

Tablo 8. Faktörlerin isimlendirilmesi

Faktör	Açıklama oranı (%)	Faktör tanımı
Faktör 1	16.225	Kültürel faaliyetlere katılma isteği
Faktör 2	12.487	Kente aidiyet
Faktör 3	9.115	Kırsal faaliyetleri sürdürme
Faktör 4	8.168	Memleketle ilişkiyi devam ettirme isteği

Tabloların tek tek incelenerek hangi başlıklar altında gruplandırıldıkları, bu grupların ne ifade ettiği bir sonraki bölümde tartışılacaktır.

4. Ankara'da Kentlilik Bilincini Oluşturan Değişkenlerin Değerlendirilmesi

Her bir faktöre yüklenen değişkenler değerlendirilerek faktörlerin isimlendirilmesi işlemi yapılmıştır (Tablo 8).

- Faktör 1: Kültürel faaliyetlere katılma isteği,
 Faktör 2: Kente aidiyet,
 Faktör 3: Kırsal faaliyetleri sürdürme,
 Faktör 4: Memleketle ilişkiyi devam ettirme isteği.

Faktörlerin isimlendirilmesi aşaması ile birlikte, kentlilik bilinci kapsamında kentler için ön görülen üç temel yaklaşımdan ikisi; (i. kentin tarihi ve kültürel değerlerinin farkına varmak ve ii. kente aidiyet duygusu hissetmek), faktörlerde karşımıza çıkmıştır (Faktör 1 ve Faktör 2). Ankara kentinde; kentin fiziksel, sosyal ve kültürel dönüşümünü gerçekleştirmek ve kenti sahiplenip korumak, faktörler arasında değildir. Bunların yerine, kırsal faaliyetleri sürdürme (Faktör 3) ve memleketle ilişkiyi devam ettirme isteği (Faktör 4) Ankara kentinde kentlilik bilincini tanımlayan faktörler olarak belirlenmiştir.

Faktör 1: Kültürel faaliyetlere katılma isteği: Faktör 1, kültürel faaliyetlerin ağırlıkta olduğu değişkenlerin yüklendiği bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ankara kentinde yaşayanların yaşadıkları mekana ilişkin zihinlerindeki ortak anı, değer ve inanışları ortaya koyan bu faktör aynı zamanda bireylerin kültürel faaliyetlere katılma isteğini göstermektedir. Tablo 4 içerisinde sinemaya, tiyatroya ve konsere gitme sıklığı faktör yükü pozitif olan değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ankara, yeni kurulan Cumhuriyetin mekanının devletin kamu-

salığıyla, halkın kullanım alanlarını bir araya getiren bir kenttir (Şehir Plancıları Odası, 2016). Bu nedenle kentlilik bilincinin önemli bileşenlerinden olan kültürel aktivitelere katılım da Ankara kenti için yüksek olmuştur. Bu durum Tablo 4'te de desteklenmektedir. Günümüzde artan teknoloji gibi unsurlar sonucu insanlar kamusal alanlardan çekilmeye başlamış sinema, tiyatro, vs. gibi kültürel aktivitelerde bulunma durumları azalmıştır. Ancak Tablo 4'e bakıldığında Ankara halkının bu aktivitelere katılımlarının yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Faktör 2: Kente aidiyet: Anıtkabir'e, Atakule'ye, Ulus Heykel Meydanı'na, Ankara Kalesi'ne ve Gençlik Parkı'na ziyaret, Faktör 2 altındaki pozitif yükü tanımlamaktadır. Ankara'da yaşayanların kenti benimsemeleri Ankara'yı temsil eden mekanlarına karşı duydukları sorumluluğu göstermektedir. Bu anlamda Ankara'da yaşayan bireylerin Ankara'nın kentsel mekanlarına sahip çıktıkları gözlenmektedir. Bu durumun Ankara'nın başkent kimliği ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Faktör 3: Kırsal faaliyetleri sürdürme: Sokakta araba yıkama, evin önüne yün atma, halı silkeleme, evin önünde tarhana kurutma ve salça yapma, hoparlörü dışarı vererek mevlit okutma ve kapıda ayakkabı çıkarıp bırakma gibi değişkenler Faktör 3 altındaki pozitif yüklü değişkenleri tanımlamaktadır. Ankara hızla göç almakta, bu durum sonucunda da kent yapısı değişmektedir. Faktör 3'ün altına yer alan değişkenlerin varlığı yeni gelen kültürün, kenti etkisi altında aldığını göstermektedir. Kente yeni gelenlerin beraberinde daha önceki yaşam alanlarındaki alışkanlıklarını da getirdiği ve bunu kent yaşamına entegre etmeye çalıştıkları Faktör 3 altında net olarak görülmektedir. Bir başka deyişle, kente göçle birlikte kırsalda normal olarak kabul edilebilecek ancak kentli için yadırganabilecek bazı alışkanlık ve faaliyetleri devam ettirme arzusunun da var olduğu görülmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi,

kırsaldan gelen kesim, kendi kültürünü kent yaşantısına entegre etmeye çalışmaktadır.

Faktör 4: Memleketle ilişkiyi devam ettirme isteği:

Kendilerini Ankaralı hissetme durumu, doğum yeri, memlekete gidince Ankara'yı özleme durumu bu faktörün pozitif faktör yüklü değişkenleri iken, Ankara'da yaşamaktan mutlu olma durumu ve kaç yıldır Ankara'da yaşadıkları bu faktörün negatif korelasyonda olduğu değişkenlerdir. Doğum yeri yapılan anket çalışmalarında, Ankara ve Ankara dışı olarak kodlanmıştır. Kendini Ankaralı hissetme durumu beklendiği gibi doğum yeri ile ilişkilidir. Benzer şekilde bireyin memleketinden başka bir yere göç etmesi sonucu memleketi özlemesi doğaldır. Fakat göç ettiği yerde kaldığı süre içerisinde burayı benimsemeye başlamasıyla, yeni yere olan bağı güçlenecek ve bu sefer de memleketine gittiğinde yeni yaşadığı yeri özlemeye başlayacaktır. Bu çalışmada, kendini Ankaralı hissetmeyen bireylerin memleketle ilişkilerine devam ettirme isteği daha yüksek çıkmıştır. Yine benzer şekilde, doğum yeri Ankara dışı olanların ve memlekete gidince Ankara'yı daha az özleyenlerin memleketleriyle daha ilişki içinde olduğu anlaşılmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda, Ankara'da yaşamaktan mutlu olan bireylerin memleketle ilişkisini devam ettirmekte daha az istekli olduğu görülmüştür. Aynı zamanda, Ankara'da yaşama süresi ile memleketle olan ilişkiye devam ettirme isteği arasında negatif bir korelasyon olduğu gözlemlenmektedir. Ankara'da kalma süresi arttıkça memleketle olan ilişkilerinde azalma görülmüş, kendilerini Ankara'ya daha ait hissetmeye başlamışlardır.

5. Sonuç

Kentte yaşayan bireyin kente özgü davranışlar sergilemesi, kentli ve paydaş olmanın farkındalığı ve buna uygun davranış sergilemesi kentlilik bilinci olarak açıklanabilir. Bireylerin yaşadığı kentteki kişi, kurum ve kuruluşlar ile kurabildikleri sürdürülebilir, anlamlı ve güçlü bağ kurabilme ve yaşadığı kentin bir parçası olma hissi kentlilik bilinci olarak kabul edilir.

Başkent olma sürecindeki Ankara geçirdiği büyük fiziksel ve sosyolojik değişimlerin yanı sıra, aldığı hızlı göç ile de kentli profilinde büyük farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır. Ankara metropoliten kenti özelinde yapılan bu çalışmada 8 merkez ilçede yürütülen 415 ankete göre deneklerde erkek-kadın sayısı neredeyse eşit, evli olma oranı %65'in üzerindedir. Deneklerin %28,4'ü 2500–3500 TL gelir aralığında, %61'i otomobil sahibidir. Eğitim düzeyi genelde (%41) lise mezunu ve ortalama yaşın ise 37 olduğu ortaya çıkmıştır.

Ankara'da kentlilik bilincini oluşturan değişkenler faktör analizi ile değerlendirilmiştir. Ankara'da kentlilik bilinci, değişen mekan ve kültürle birlikte sürekli bir değişim göstermektedir. Bu değişimin sonucunda bir taraftan başkent kimliğini güçlendirme diğer taraftan da kırsal faaliyetlerini sürdürme alışkanlı-

ğındaki bireylere yer bulma çelişkisi mevcut kültürün de değişimine yol açmış, Ankara'ya özgü olarak kentlilik bilinci belirli faktörlere göre yeniden tanımlanmıştır.

Ankara'nın merkez ilçelerinde yapılan anket çalışmasının değerlendirilmesi sonucu, Ankara'da kentlilik bilincini tanımlayan dört faktör (Kültürel faaliyetlere katılma isteği, kente aidiyet, kırsal faaliyetleri sürdürme ve memleketle ilişkiyi devam ettirme isteği) bulunmaktadır. Bu faktörleri tanımlayan pozitif ve negatif faktör yüklerine bakıldığında;

Kültürel faaliyetlere katılma isteği hakkında sinemaya, tiyatroya ve konsere gitme sıklığı faktör yükü pozitif olan değişkenler olarak ortaya çıkmıştır. Başkentte tiyatro seyircisi ülkede baş sıradadır, yıllık sinema seyircisi 3 milyonu geçerken, Türkiye ortalamasının bir hayli üstündedir. Başkentte düzenlenen tiyatro ve sinema festivalleri, müzik festivalleri ve diğer konser ve spor etkinlikleri sosyo-kültürel sermayeye katkı koymaktadır. Cumhuriyet'in ilanından sonra çağdaş bir toplum oluşturma çabasıyla renkli bir sosyo-kültürel yaşam yaratıldığı, kentlilerin sık sık bir araya geldiği mekanların ortaya çıktığı görülmüştür.

Kente aidiyet açısından başkent kimliğine katkı veren önemli nirengi noktalarından Anıtkabir'e, Atakule'ye, Ulus Heykel Meydanı'na, Ankara Kalesi'ne ve Gençlik Parkı'na ziyaret, Faktör 2 altındaki pozitif yükünü sergilemiştir. Mekan aidiyeti kentlilik bilincinde önemli bir etkidir. Kentlilik bilincinin yüksek olabilmesi için bireylerin, öncelikle mekan aidiyetlerinin güçlü olması gerekir. Kentlilerin kültürel değerlerine, tarihi ve estetik tercihlerine, ayrıca kamusal mekan ihtiyaçlarına önem vermeleri kentlilik bilinci yönünden vurgulanması gereken konulardır. Kentlilerin sosyal etkileşimleri için kamusal alanların düzenlenmesiyle kolektif bellek oluşacak, farklı sosyal gruplar böylelikle kaynaşacak, sosyo-kültürel yaşam zenginleşecektir.

Sokakta araba yıkama, evin önüne yün atma, halı silkeleme, evin önünde tarhana kurutma ve salça yapma, hoparlörü dışarı vererek mevlit okutma ve kapıda ayakkabı çıkarıp bırakma gibi değişkenler Faktör 3-kırsal faaliyetleri sürdürme altındaki pozitif yüklü değişkenleri tanımlamaktadır. Kırdan kente göç eden bireylerin beraberinde getirdikleri normlar, değer ve kurallar yani kırsal alandaki yaşam biçimleri Ankara'da kent yaşamı ile bir çatışma içine girmiştir ve değişime uğramış gibi görünmemektedir. Göç eden kimse, temel bir takım değerlerini, alışkanlıklarını veya hemşerilik ilişkilerini hemen terk etmemektedir. Kökendeki kültürel kalıplarını kent ortamında da sürdürme gayreti içindedir.

Faktör 4'te memleketle ilişkiyi devam ettirme isteği kapsamında incelenmiştir. Kendilerini Ankaralı hissetme durumu, doğum yeri, memlekete gidince Ankara'yı özleme durumu bu faktörün pozitif faktör yüklü değişkenleridir. Ankara'da yaşamaktan mutlu olma durumu ve kaç yıldır Ankara'da yaşadıkları bu faktörün negatif korelasyonda olduğu değişkenler olarak

ortaya çıkmıştır. Ankara nüfusunun %48'i Ankara doğumlu değildir. Ankara, kuzeydoğusundaki komşu illerden (Çorum, Yozgat, Kırıkkale vb.) ve kırsaldan göç almaktadır. Hemşehrilik üzerinden gelişen bir kente entegrasyon söz konusudur. Kendini Ankaralı hissetmeyenler başkentte doğmamış, memleketini özleyen ve memleketle ilişkiyi devam ettirenler olarak bulunmuştur. Bu grup yazın veya sıklıkla memleketine gitmekte, erzağının bir kısmını memleketinden getirtmektedir. Hemşehrilik, kentte tutunabilme, iş ve konut bulabilme, kültürel kimliklerini koruma gibi amaçlarla birbirleriyle dayanışma içerisindedirler. Bu dayanışma çoğunlukla hemşehri dernekleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Ayrıca bu dernekler, hemşehrilerin kentle bütünleşmelerinde de etkilidirler. Ankara'daki derneklerin %15'i de hemşehri dernekleridir. Ankara'da kalma süresi arttıkça memleket bağı azalmakta, mutlu olma durumu da artmaktadır. Eski Ankaralıların kentleşme oranı yüksektir. Aidiyet arttıkça kenti ve mekanları sahiplenme, kolektif bellek oluşturma düzeyi yükseltmektedir.

Özetle; bu makalede, başkent Ankara'da yaşayanların, kentleşme sürecinde geliştirdikleri kente sahip çıkma, kentle bütünleşme, kentlilik bilinci ve kent kimliği algısını tespit ederek, geçirdiği değişim, dört faktör üzerinden ortaya koyulmuştur. Modern ve model kent olarak tasarlanan başkent, istihdam olanakları, eğitim fırsatları ve siyasi kararlar üreten bir çekim merkezidir. Zengin bir kamusal alan sisteminin kurulması, kent sakinlerinin planlı ve nitelikli mekanlarda yaşaması, mekana olan aidiyetini güçlendirilmesi, söz sahibi olması gerekmektedir.

Teşekkür

Anketlerin uygulanmasında Gizem Müge Semen, İrem Nuhoglu, Bünyamin Kar ve İbrahim Yıldız'a çok teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- Acungil, Y. (2012). Kentleşme Sürecinde Tokat'ta Kentlilik Bilinci. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonu. (1992). "Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonu" <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=964> Son erişim tarihi: 21 Ağustos 2013.
- Aron, A., & Aron, E.N. (1997). *Statistics for the Behavioral and Social Sciences*. Prentice Hall, ABD.
- Bilgin, N. & Göregenli, M. (1996). *Kentsel Katılım ve Çoğulculuk*. Yıldırım, F.B. (Ed.) *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne* (s.49-61). İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, WALD.
- Bilsel, C. (2006). *Kentsel Dönüşüm, Çözülen Kentler ve Parçalanmış Kamusal Alan*. Mimarlık, 327, 21-25.
- Bırol, G. (2008). Kentlilik Bilinci ve Balıkesir'den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi. *Ege Mimarlık*, 2008/2-65, 28-31.
- Brown, B., Perkins, D. D., Brown, G. (2003). Place Attachment in a Revitalizing Neighborhood: Individual and Block Levels of Analysis, *Journal of Environmental Psychology*, 23, 259-271.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi, (2006). *Bursada Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Araştırması*. Genar Danışmanlık, İstanbul.
- Carter, J. (2007). Sense Of Place and Place-density, *Social Cultural Geography*, 8(5), 755-773.
- Cengiz, T. (2013). İnsan Ayağının Bilgisayar Modelleme Tekniği ve Faktör Analizi Kullanılarak Yapılan Antropometrik Analizi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 157-162.
- City of Toronto Strong Neighbourhoods Task Force. "A Call to Action In A Report of The Strong Neighbourhoods Task Force 2005". www.toronto.ca/backgroundfile-45145.pdf Son erişim tarihi: 19 Şubat 2015.
- Cooper, M. & Cooper, G. (2008). Overcoming Barriers to the Positive Development and Engagement of Ethno-Racial Minority Youth in Canada. <http://www.eslaction.com>, Son erişim tarihi: 25 Şubat 2010.
- Erjem, Y. (2009). Mersinde Göç, Kentleşme ve Sosyal Problemler, *Mersin Valiliği Sosyal Araştırmalar Dizisi Yayın No:1, Güven Ofset, Mersin*.
- Field, D. A. (2005). C8057 (Research Methods II): Factor Analysis on SPSS. University of Sussex, İngiltere.
- Gielis, R. (2009). A Global Sense of Migrant Places: Towards a Place Perspective in the Study of Migrant Transnationalism, *Global Networks*, 9(2): 271-287.
- Helle H.J. (1996). Kentleşmiş İnsan, Kent ve Kültürü, *Cogito*, s. 71-79, İstanbul: YPK Yayınları
- Hulchanski, J.D. (1997). "Immigrants and Access to Housing: How Welcome are Newcomers to Canada". <http://www.urbancentre.utoronto.ca> Son erişim tarihi 27 Şubat 2010.
- <http://www.cankaya.bel.tr/pages/17/TARHCE/>
<https://www.ankara.bel.tr/kurumsal/yetki-alani>
- Insch, A. (2011) *Branding the City as an Attractive Place to Live*, Keith Dinnie (Ed.), *City Branding, Teory And Cases*, Palgrave Macmillan Publisher.
- Karakuş, K., Göregenli M., Umuroğlu, G.İ. (2014). Göç, Çok-Kültürlülük, Yer Kimliği: Yerliler ve Göçmenler Açısından Kente Bağlılığın Belirleyicileri, *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu, Toplumsal Çeşitlilik: Yeni Söylem, Politikalar, Mekansal Planlama ve Uygulamalar, Bildiri Kitabı, Ankara*.
- Keskin, E. B., Sağocak, M., Vural Arslan, T. (2015). Kentlilik Bilinci Çalışmaları İçin Bir Model Önerisi: Bursada Kentlilik Bilinci Araştırması. *Paradoks*, 11 (1), 21-43.
- Knez, I. (2005). Attachment And Identity As Related To A Place And Its Perceived Climate, *Journal of Environmental Psychology*, 25: 207-218.
- Lewicka, M. (2008). Place Attachment, Place Identity, And Place Memory: Restoring The Forgotten City Past", *Journal of Environmental Psychology*, 28: 209- 231.

- Lipovac N., Nikolić G., Popović S., Gradečki N. (2019) Planning as a Function of Preserving the Identity of Place. In: Obad Šćitaroci M., Bojanić Obad Šćitaroci B., Mrđa A. (eds) Cultural Urban Heritage. The Urban Book Series. Springer.
- Margosyan, M. (1996). Homo Homini Lupus. Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, İstanbul, Vald Akademisi Yayınları.
- Murdie, R. & Teixeira, C. (2003). Towards a Comfortable Neighbourhood and Appropriate Housing Immigrant Experiences in Toronto. Anisef, P., Lamphier, M. (Ed.). The World in a City Toronto Toronto (pp: 132-191): University of Toronto Press.
- Mutlu, A. & Özyayın, Ö. (2011). Metropol Kent Samsun'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Raporu.
- Omidvar, R. & Richmond, T. (2003). Perspectives in Social Inclusion: Immigrant Settlement and Social Inclusion in Canada. http://maytree.com/PDF_Files/SummaryImmigrantSettlementAndSocialInclusion2003.pdf Son erişim tarihi: 4 Aralık 2014.
- Ökesli, D. (2014). Göçmen Kültürü ve Kentlilik Bilinci-Adana Örneği. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7 (33), 595-607.
- Sandercock, L. (1998). Towards Cosmopolis: Planning for Multicultural Cities Chichester. New York: John Wiley & Sons.
- Sanoff, H. (2006). Multiple Views of Participatory Design. METU Journal of the Faculty of Architecture, 23 (2), 131-143.
- Selim, H., Selim, S., Eroğlu, S. (2014). Uluslararası bir İmalat Firmasında Müşteri Memnuniyetini Belirleyen Faktörlerin Analizi. Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 26 (3), 561-573.
- Şehir Plancıları Odası, (2016). Yıl: 2015 Mekan: Güvenpark Ankara'da Yitirmekte Olan Kamusalıklar: Mekan, İnsan ve Kentin Tarihi, Aydan Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş. Ankara.
- Şen Beyazlı, D. & Aydemir, Ş. (2008). Kentlilik Bilinci ve Mekan: Trabzon Kenti Örneği. Planlama, 2008/3, 49-60.
- Tryfos, P., (1997). Chapter 14: Factor Analysis. Methods for Business Analysis and Forecasting: Text and Case, Wiley, New York, ABD.
- Verbrugge, L., Buchecker, M., Garcia, X. Gottwald, S., Müller, S. Prestholm, S. ve Olafsson, A.S. (2019) Integrating sense of place in planning and management of multifunctional river landscapes: experiences from five European case studies. Sustain Sci 14, 669–680.
- Wirth, L. (1938). "Urbanism as a way of life", American Journal of Sociology, 44 (1), 1-24.
- Wirth, L. (2002) "Bir yaşam biçimi olarak Kentleşme", 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi, çev. Bülent Duru, Ayten Alkan, Ankara.
- Yazıcıoğlu, Y. & Erdoğan S. (2004). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma ve Yöntem Teknikleri. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yu, H.K. (2014). Organizing immigrants: meaning generation in the community, Work, employment and society, 28(3), 355-371.